

Відгук •.

офіційного опонента - доктора педагогічних наук, професора І. М. Бендери на дисертацію Ільчук Віти Василівни „Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін^ вищих аграрних навчальних закладах” на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Серед характеристик особистості XXI століття пріоритетне місце займає її компетентність і професіоналізм. Тому в нинішньому суспільстві, яке називають інформаційним, з'явилися нові цінності: саморозвиток, самовдосконалення, самоосвіта особистості, що стали основою нової парадигми в педагогіці, - особистісно •- орієнтованої освіти. Основним завданням навчання у ВНЗ є підготовка творчих, високоосвічених фахівців, здібних до діяльності в різних умовах, які прагнуть до постійного самовдосконалення та розвитку, є конкурентоздатними на ринку праці.

Україна нині є однією з найбільших аграрно-промислових держав світу. Саме тому становлення її економічної системи значною мірою залежить від успішного розвитку аграрного сектора. Орієнтація України на світовий ринок зумовлює необхідність удосконалення загальної і фахової культури фахівців аграрного профілю. Випускники вищих аграрних навчальних закладів України мають бути орієнтовані на оволодіння не лише високим рівнем професійної компетентності, а й умінням працювати в ринкових умовах, бути конкурентоздатними й готовими до професійного розвитку. Підготовка таких фахівців вимагає, щоб такими якостями, насамперед, володіли викладачі аграрних ВНЗ.

Підвищення рівня майстерності педагогічних кадрів вищої школи є однією з основних умов модернізації української професійної освіти. Українському суспільству загалом, а аграрній освіті зокрема, потрібні викладачі, які здатні орієнтуватись у нових економічних ситуаціях, готувати конкурентоспроможних працівників для*- агро-промислового комплексу, готові до неперервного професійного саморозвитку.

Рівень особистісно-професійного розвитку є найважливішою, базовою характеристикою кожного викладача і має вирішальне значення не лише для підготовки молодого покоління, а й для суспільства загалом. Проте, як справедливо зазначає дисертантка, викладачі фахових дисциплін аграрного ВНЗ є особливою категорією педагогічних працівників, оскільки вони працюють одразу в кількох різних системах: „людина - людина”, „людина - техніка”, „людина - природа”, „людина - наука”, кожна з яких висуває до особистості викладача кардинально різні вимоги й створює середовище для його самореалізації в кількох сферах (виробництво, наука, освіта). Крім того, викладачі фахових дисциплін зазвичай не мають педагогічної освіти, що значно ускладнює їхнє професійне становлення як викладача.

Отже, соціальне замовлення суспільства на високопрофесійного викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ, здатних до неперервного професійного саморозвитку, не розробленість відповідних педагогічних теорій щодо саморозвитку викладачів непедагогічних ВНЗ і недостатність висвітлення цих проблем у наукових дослідженнях вказують на *актуальність дисертації*.

Концептуальна основа дисертаційного дослідження науково обґрунтована, оскільки базується на застосуванні аксіологічного, діяльнісного, технологічного, діалогічного, компетентнісного, особистісного, системного, синергетичного й акмеологічного методологічних підходів і принципів гуманізму, культуровідповідності, соціальної спрямованості, індивідуального підходу, неперервності, систематичності, комплексності.

Дисертанткою визначено вимоги, які ставить сучасне суспільство до професіоналізму викладача вищої школи; з'ясовані особливості професійної діяльності викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ; визначено, що для підвищення рівня професіоналізму викладачів фахових дисциплін в аграрних ВНЗ необхідно створити відповідні педагогічні умови для їхнього професійного саморозвитку; проаналізовано різні підходи до трактування поняття професійного саморозвитку педагога в класичній і сучасній науковій

літературі; з'ясовано сутність, структурні компоненти, критерії, показники та рівні готовності до неперервного професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ.

З урахуванням теоретичних положень, що були проаналізовані дослідницею, вона робить висновок, що управління процесом професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін буде ефективнішим, якщо розглядати його як складну функціональну систему із відповідною логікою розвитку та відносно самостійними етапами протікання. В структурі процесу саморозвитку викладача В. В. Ільчук виокремлює чотири основні логічні взаємопов'язані етапи: самоусвідомлення себе як педагога та прийняття рішення зайнятись професійним саморозвитком; ціле-визначення, планування й розробка програми саморозвитку; безпосередня практична діяльність щодо реалізації поставлених завдань у роботі над собою; самоконтроль і корекція професійної діяльності.

Створення в системі вищої аграрної професійної освіти умов для актуалізації у викладачів потреби й неперервному професійному саморозвитку, професійно-творчій самореалізації та забезпечення організаційно-методичного супроводу їхнього саморуху за індивідуальною освітньою траєкторією - є, на думку дослідниці, одним з найважливіших завдань аграрних ВНЗ. У дисертації досить повно представлена робота аграрного ВНЗ щодо сприяння професійному саморозвитку викладачів фахових дисциплін, яка здійснювалась у чотири етапи: діагностувальний, інформаційно-мотиваційний, проектно-організаційний, узагальнювальний.

Дослідниця, враховуючи, що професійний саморозвиток є динамічною якістю, визначає, що саме готовність до неперервного професійного саморозвитку забезпечує можливість професійно-творчої самореалізації викладача в освітньому просторі аграрного ВНЗ.

Структуру готовності до неперервного професійного саморозвитку викладача дослідниця визначає як систему чотирьох компонентів: аксіологічного; мотиваційного; праксіологічного і здатності до рефлексії.

Тому вважаємо, що цілком логічно в структурі готовності викладачів аграрних ВНЗ до професійного саморозвитку дисертанткою виокремлено ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний критерії з відповідними показниками. Застосування відповідних діагностувальних методик, що представлені в третьому розділі та додатках, дозволило дослідниці визначити, на якому рівні готовності до професійного саморозвитку знаходились викладачі фахових дисциплін до і після проведення педагогічного експерименту, в основу якого покладена реалізація педагогічних умов, що забезпечували професійний саморозвиток викладачів фахових дисциплін (формування ціннісно-мотиваційних установок на необхідність професійного саморозвитку; організація самоосвіти викладачів для підвищення рівня їхньої психолого-педагогічної компетентності; самовиховання професійних якостей для саморозвитку та вироблення індивідуального стилю викладацької діяльності; самопідготовка викладачів фахових дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності як форми самореалізації).

Звертаємо увагу на достатню кількість викладачів, які були задіяні в експерименті - контрольна група (380 чол.) і експериментальна група (384 чол.), а також на те, що дисертанткою доведена однорідність вибірок до експерименту і не випадковість розходжень числових результатів у контрольних і експериментальних групах після експерименту за допомогою відповідних формул математичної статистики.

Вагомість одержаних результатів підсилює звернута дисертанткою увага на те, що не менш важливим аспектом забезпечення ефективності професійного саморозвитку викладача аграрного ВНЗ є аналіз, контроль та оцінювання процесу системи навчання, що здійснюється викладачами як самоаналіз педагогічної діяльності з метою її подальшого вдосконалення. Для цього у дисертації були використані інтегральні критерії, що характеризують і професійний, і особистісний розвиток педагогів ВНЗ. Такими критеріями були обрані: якість професійних знань, рівень володіння

професійними вміннями і навичками, культура професійного мислення, рівень розвитку творчих здібностей, професійно ціннісні орієнтації, ступінь задоволеності професією.

/

/

Окремо дисертанткою було оцінено роботу кожного викладача над підвищенням свого професійного рівня та спрямованість його на інноваційну педагогічну діяльність і зроблено висновок, що розподіли викладачів фахових дисциплін за рівнями спрямованості на інноваційну педагогічну діяльність та за рівнями саморозвитку схожі між собою. Це дало підстави зробити висновок, що інноваційна педагогічна діяльність є і чинником, що спонукає викладача до неперервного професійного саморозвитку, і результатом цього саморозвитку, оскільки дає можливість самостверджуватись і досягати вершин професіоналізму.

Отже, можна стверджувати, що ** впровадженні дисертанткою педагогічні умови забезпечення професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ дали суттєві результати.

Тому цілком правомірно до *найбільш суттєвих результатів дослідження* можна віднести таке: визначені й обґрунтовані педагогічні умови та створено модель професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ; розроблено методичку формування ціннісно-мотиваційних установок на необхідність професійного саморозвитку; запропоновано науково-методичний супровід організації самоосвіти викладачів для підвищення рівня " їхньої психолого-педагогічної компетентності; вказано способи самовиховання професійних якостей викладачів для саморозвитку та вироблення індивідуального стилю викладацької діяльності; розроблено методичні рекомендації для самопідготовки викладачів фахових дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності як форми самореалізації.

Результати дослідження були належним чином апробовані на 11 конференціях різних рівнів, географія яких є досить широкою (Вінниця, Івано-Франківськ, Львів, Хмельницький, Катовіце, Краснодар, Познань), і

опубліковані в 17 працях автора. Усі праці відповідають темі дисертації, в них достатньо повно відображені ключові положення наукового дослідження В. В. Ільчук.

i

Зміст автореферату повністю відображає методологію, основні положення й результати дослідження, що можуть бути корисними теоретикам і практикам, які працюють у сфері професійної освіти.

Поряд із незаперечною теоретичною і практичною цінністю дисертації В. В. Ільчук вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі недоліки та висловити деякі побажання:

1. У першому розділі занадто детально описано специфіку професійної діяльності викладача вищої школи, хоч тема передбачала діяльність викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ.
2. У підрозділі 1.3 забагато філософських і психологічних основ професійного саморозвитку.
3. У дисертації зазначено, що в організацію самоосвіти викладачів значний внесок здійснила електронна система «Сократ», на основі якої були організовані дистанційні курси підвищення кваліфікації викладачів. Проте представлення цієї системи в тексті дисертації дуже мало виражене.
4. В додатках варто було б представити більше матеріалів, що пропонувались на методичних семінарах.
5. Окрім методичного посібника «Методика підготовки та проведення лекцій в аграрному ВНЗ», можна було б запропонувати викладачам фахових дисциплін ще й методичні рекомендації щодо організації професійного саморозвитку.
6. У дисертації наявні також недоліки в оформленні: деякі таблиці, що переходять зі сторінки на сторінку, не мають вказівок, що це продовження таблиці; комп'ютерний набір окремих формул здійснено некоректно; інколи зустрічаються невдалі переклади прізвищ російських науковців: де-не-де є помилки друку

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента кафедри

Гандабури О. В. на дисертацію **Ільчук Віти Василівни**

«Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю

13.0. 04 - теорія і методика професійної освіти

На підставі вивчення дисертації Ільчук В.В. та опублікованих автором праць з результатами науково-дослідної роботи визначено, що в дисертаційному дослідженні розглядається актуальна проблема професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах.

Актуальність досліджуваної проблеми визначається низкою факторів: модернізацією всієї системи педагогічної освіти на засадах нової гуманістичної парадигми; різноплановою підготовкою викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах, які мають сприяти відтворенню кадрового і потенціалу галузі, забезпечувати високу якість підготовки майбутніх фахівців, безпосередньо впливати на оптимальне розв'язання багатьох проблем агропромислового комплексу; необхідністю підвищення професіоналізму викладача фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах, здатного не тільки на репродуктивну діяльність, але й на прийняття нестандартних рішень, постійне професійного самовиховання, самовдосконалення та саморозвиток; актуалізацією особистісного та професійного потенціалу викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах. Зазначені фактори обумовлюють необхідність пошуку нових шляхів реалізації професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах.

Необхідність науково-теоретичного осмислення та створення оптимальних умов для професійного саморозвитку пов'язана з об'єктивними процесами реформування освіти, що вимагають від педагогів освоєння інноваційних педагогічних технологій, посилення індивідуально-творчого характеру освіти й самоосвіти. Таким чином,

завдання вищих аграрних навчальних закладах полягає не в традиційній трансляції системи базових знань та вмінь, а у формуванні у викладачів потреби до самоосвіти, професійного саморозвитку, становленні та розвитку особистісних і професійно значущих якостей, що дають змогу подолати суперечності між вимогами, які постійно змінюються, та реальними можливостями системи освіти.

З вищеозначених позицій дисертація Ільчук В. В. представляє собою цінне наукове узагальнення з питань існуючої практики професійної діяльності викладачів аграрних ВНЗ та удосконалення змістового компонента аграрної освіти.

Концепція дисертаційної роботи, в якій розглянуто педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах як педагогічну проблему, обґрунтована доцільність та ефективність відповідних педагогічних умов у процесі професійної діяльності, відповідає проблематизації актуальних досліджень з питань теорії і методики професійної освіти.

Дослідження виконано відповідно до тем науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності» (державний реєстраційний номер 010811001064) і Вінницького національного аграрного університету «Теоретико-методичні основи забезпечення профільної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю у ВНЗ I-IV рівнів акредитації» (державний реєстраційний номер 0112Ш06697).

Достовірність та обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується кількома чинниками - вдалою і продуманою логікою викладення матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої здобувачкою джерельної бази, використанням результатів самостійно спланованого педагогічного дослідження, проведеного як автором, так і практикуючими викладачами.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що автором визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах; створено модель професійного саморозвитку викладачів аграрних ВНЗ; уточнено специфіку

педагогічної діяльності викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ; суть і структурні компоненти їхнього професійного саморозвитку; критерії, показники та характеристики рівнів готовності до неперервного професійного саморозвитку. Подальшого вдосконалення набули форми ^ й технології професійного саморозвитку викладачів вищої школи.

Практичне значення опонованого дисертаційного дослідження вбачається в тому, що одержані Ільчук В. В. результати можуть і повинні враховуватися при організації професійної діяльності викладачів фахових дисциплін у аграрних вищих навчальних закладах.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження. У вступі дисертаційної роботи (ст. 5-10) коротко викладені обґрунтування актуальності теми, ступінь її дослідженості, зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мета і завдання дослідження; наводиться наукова новизна одержаних результатів, їх практичне значення, особистий внесок автора та інші питання, що представляють предмет захисту.

У **першому розділі** дисертації (ст. 11-76) проведений детальний теоретичний аналіз проблеми педагогічних умов професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах. Слід відмітити, що дисертантка опрацювала великий обсяг наукової літератури не лише з питань педагогіки, а й філософські й психологічні джерела, вивчила нормативні документи, які визначають зміст професійної діяльності викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах. Здійснено аналіз теоретичних засад реалізації професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах, конкретизовано сутність усіх ключових понять, якими оперує автор. Детально розглянуто поняття «професіоналізм», визначено систему професійно-педагогічних вмінь та комплекс ключових компетенцій викладача аграрного ВНЗ, представлені особливості професійної діяльності викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах.

Проаналізовано сутність поняття «особистісний саморозвиток», «професійний саморозвиток», визначено поняття «професійний саморозвиток викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах»,

проаналізовано його структуру та зміст, зроблено висновок: професійний саморозвиток викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах - це внутрішній процес, спрямований на досягнення професіоналізму, який полягає в якісних самозмінах особистісно-п^офесійної сфери та професійної діяльності.

Представлено схему процесу саморозвитку викладачів вищої школи; виокремлено компоненти готовності до професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах (ціннісно- мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний); конкретизовано показники та рівні готовності до професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах;

Визначені особливості професійної діяльності викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах, сутнісні характеристики їх професійного саморозвитку показали недостатній рівень підготовленості до професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах і підтвердили необхідність удосконалення навчально-виховного процесу.

У другому розділі (ст. 77-154) дисертанткою розглянуто сутність та шляхи реалізації таких педагогічних умов:

- формування ціннісно-мотиваційних установок щодо необхідності професійного саморозвитку;
- організація самоосвіти викладачів для підвищення рівня їхньої психолого-педагогічної компетентності;
- самовиховання професійних якостей для саморозвитку та вироблення індивідуального стилю викладацької діяльності;
- самопідготовка викладачів фахових дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності як форми самореалізації.

Для забезпечення реалізації педагогічних умов розроблено авторську методику проведення в аграрному ВНЗ заходів, спрямованих на професійний саморозвиток викладачів фахових дисциплін, яка впроваджувалася поетапно (діагностувальний, інформаційно-мотиваційний, проектно-організаційний, узагальнювальний етапи); за допомогою особистісно орієнтованих та

інтерактивних форм та методів навчання, методичних семінарів, педагогічних майстерень, електронної системи «Сократ», дистанційних курсів підвищення кваліфікації викладачів, бібліотечної системи «Софія», педагогічного тренінгу, авторського навчального посібника «Методика підготовки та проведення лекцій в аграрному ВНЗ», методів контролю тощо.

Концентрація результатів наукових пошуків дисертантки відображена і обґрунтована в моделі роботи аграрного ВНЗ щодо сприяння професійному саморозвитку викладачів фахових дисциплін.

У моделі визначено такі складники: соціальне замовлення, мета, методологічні підходи та принципи, педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах, етапи організації професійного саморозвитку, форми науково- методичного супроводу професійного саморозвитку, критерії готовності до професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах, результат.

В структурі дисертаційної роботи виділяється третій розділ (ст. 155-191), у якому містяться результати діагностики вхідного рівня готовності до професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах за визначеними критеріями та результати дослідно- експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах. Чітко викладено процедуру аналізу результатів експериментального дослідження. За порівнянням отриманих результатів на етапах вхідного та підсумкового контролю за показниками низького, середнього, достатнього та високого рівнів зроблено висновок про ефективність запропонованої авторської методики проведення в аграрному ВНЗ заходів, спрямованих на професійний саморозвиток викладачів фахових дисциплін. Перевірка ефективності визначених автором педагогічних умов професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах проведена за допомогою обчислення коефіцієнта Стюдента та непараметричного критерію Пірсона² та їх порівняння з емпіричними розподілами рівня знань у контрольних та

експериментальних групах. Це дало змогу зробити висновок про вірогідність отриманих результатів.

Загалом дисертація справляє позитивне враження. Охайно оформлена, гарно ілюстрована. Її зміст чітко спланований, логічно побудований. Дисертантка досконало володіє діловою українською мовою, вміє логічно викладати та аналізувати теоретичний та нормативний матеріал, формулювати виважені висновки, застосовувати різні методи дослідження.

Разом із тим ґрунтовний аналіз матеріалів дисертаційного дослідження Ільчук В. В. дозволяє висловити деякі зауваження, критичні судження.

1. На ст. 68 дисертаційної роботи (параграф 1.3.) представлено схему процесу саморозвитку викладачів вищої школи, в якій саморозвиток викладача розподіляється на особистіший та професійний. У схемі дисертантка виокремила лише рівні професійного саморозвитку. Варто було б представити рівні особистісного саморозвитку адже він присутній в схемі.

2. Дисертантка виокремила компоненти готовності до професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах (параграф 1.3., ст. 70), зокрема ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний компоненти, а в назві параграфу було заявлено критерії готовності до професійного саморозвитку, про які згадано в параграфі 3.1., ст.168. Бажано було б співвіднести компоненти та критерії саме в параграфі 1.3.

3. У моделі роботи аграрного ВНЗ щодо сприяння професійному саморозвитку викладачів фахових дисциплін (параграф 2.1, ст. 93), на нашу думку, необхідно було представити також виокремлені рівні готовності до професійного саморозвитку майбутніх і учителів початкових класів, а також зміст, методи та засоби, за допомогою яких реалізуються педагогічні умови.

4. У параграфі 2.5. (ст. 145) виокремлено структурні елементи моделі самоосвіти педагогічних працівників. Доцільніше було б перенести їх в параграф 2.3., в якому дисертантка обґрунтовує другу педагогічну умову, а саме організацію самоосвіти викладачів для підвищення рівня їхньої психолого- педагогічної компетентності.

5. Посилання на використану літературу не завжди здійснено у відповідності до вимог оформлення дисертаційних робіт.

Зроблені зауваження і побажання не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані дисертанткою.

Оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, слід підкреслити, що вона представляє собою завершену, самостійно виконану наукову працю. Положення, висновки, сформульовані у дисертації, повно викладені в опублікованих працях здобувачки, п'ять з яких - це статті у наукових фахових виданнях України.

Отже, за актуальністю теми, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю одержаних результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертанткою наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій.

Актуальність дослідження, високий рівень його науково-методичної та практичної розробки, наукове та практичне значення одержаних результатів є основою присудження автору роботи «Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах» Ільчук В. В. наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент кандидат педагогічних наук, доцеш іноземних мов Хмельницької гуман педагогічної академії

О. В. Гандабура